

Kljub temu pomanjkanje kakršnegakoli sočustvovanja v teh parentezah poudarja patos dogajanja. Prav gotovo je *bilo* takšno to otročje postavljanje doma, čeprav je moralo ostati zadaj z drugimi otroškimi stvarmi. Pa vendar se s tem ne moremo kar tako sprijazniti kot otroci. Kajti ko odrastemo, delamo sicer enake napake, vendar brez podobnih izgovorov. Toliko o tej pesmi. Nekaj misli o njej sem povzel iz diskusije drugih, saj sem se v marsičem strinjal z njimi. Tisti večer je avtor prebral še več svojih pesmi, debata je bila vseskozi nadvse zanimiva, vendar mislim, da sem dovolj jasno prikazal že s tem, kar sem napisal, kako potekata življenje in delo londonske Skupine pesnikov.

Prepričan sem, da bi tak način sodelovanja med pesniki in poslušalci ob takih debatnih večerih pomembno prispeval k uspevanju in boljšemu razumevanju in interpretaciji poezije in umetniškega pisanja sploh. Stiska, v kateri in s katero se mora boriti slednji ustvarjalec, je včasih huda. V takih primerih mu je pomoč pa tudi kritika potrebna in pogosto celo nujna, če naj njegova umetnost pride v celoti do veljave, če naj pride med ljudi. Za to pa je predvsem potrebno razumevanje.

Mart Ogen

OSIP MANDELJŠTAM

V obsežni, napisani, a ne izdani antologiji ruske poezije tega stoletja, od Annenskega in simbolistov z Blokom, Belim, Balmontom ter od futuristov s Hlebnikovom ter Majakovskim pa do že pokojnih Pasternaka, Cvetajeve, Zabolockega in vseh še živečih sodobnikov, v tej bogati galeriji imen in v razkošnem, do vznemirljivosti težko lepem bogastvu ruskega duha so strani, ki niso do kraja prebrane, ne do kraja osvetljene. Strani, zavite bodisi v molk ali v črnino žalostnih dogodkov preteklosti, strani iz tako imenovanega obdobja kulta osebnosti. Ena izmed takih strani ruske sodobne poezije je Osip Emiljevič Mandeljštam. Veličastno lepa in hkrati tragično bridka stran, ki ni prebrana do kraja niti v njegovi domovini.

Priznam: težko je pisati o teh straneh nam, ki gledamo nanje od daleč, iz drugega časovnega in krajevnega zornega kota, z drugačnimi, morda krivičnimi morda le kratkovidnimi očmi. Sam ne morem o tem pisati brez neke vznemirjenosti, porojene že zgolj ob nekaterih imenih avtorjev, ki so tragično končali svojo človeško in pisateljsko pot, ki so bili desetletje ali desetletja v pozabi, v nemilosti, obsojeni na molk, na literarno in mnogi tudi na fizično smrt. Ta del ruske literarne zgodovine — spomnimo se samo usode pesnikov tega stoletja in njihovega nerazumljivega in nerazumnega umiranja kar po vrsti od lakote, samomorov do taborišč — je boleč tudi za nas, daljne spremljevalce ali naslednike njihovega bogastva. Boleč brez politično idejnega sprenevedanja ali tako in drugače obarvanih propagandističnih priokusov, kot neko neizpodbitno človeško in literarno zgodovinsko dejstvo. Kot tragika, ob kateri človek ne more ostati neprizadet. (To se mi je zdelo nujno in potrebno zapisati poprej, preden zapišem karkoli o pesniku O. Mandeljštamu, zaradi različnih poskusov, ki skušajo in dostikrat tudi uspejo ta ali oni fakt preračunljivo, z nečistim srcem vpreči v tak ali drugačen voz težkih obtožb ali blatenja, ki jim je često ta ali ona tragična usoda samo orodje, zgolj hvaležen predmet, s katerim lahko pobiješ političnega nasprotnika. Žal, te zlorabe in ti nečisti posli

v današnjem ljubem svetu političnih antagonizmov niso nobena izjema, prej skoroda pravilo, in tudi pri nas nam z njimi ni zmeraj prizaneseno.)

Čas, v katerega je bil postavljen človek Osip Mandeljštam, majhen, šibak in kakor da ni ustvarjen za krute realnosti tega sveta, otrok nemško ruske židovske družine, presenetljivo lahkomiselni v življenju in prav tako presenetljivo resnoba in umetnosti, je čas velikih viharjev in prelomnic ne le v ruski zgodovini. Štirinajstleten je doživel revolucijo leta 1905, doživel in razumel veličino dogodkov oktobrske revolucije, kar izpričujejo pesmi o ladji časa, ki menja kurs, doživel pogrom Židov v Kijevu, aretacijo belogardistov, ki so mu očitali vohunstvo, da bi kasneje okusil tudi vso bridkost nerazumevanja svojega dela, prepoved objavljajanja, aretacijo, pregnanstvo, Sibirijo in smrt ob ognju s Petrarkovimi soneti v roki. Tisti, ki so ga dobro poznali, pripovedujejo, da ni bil ustvarjen za svoj čas. Tudi sam je pisal, da mu vek volčjak skače na rame, a da on nima kože volkov, pa čeprav je vse svoje življenje vodil pošten, odkrit in nekompromisen dialog s tem svojim časom, zatrjeval, da je tudi on sodobnik, človek obdobja Moskovčanov in da ga ni mogoče odtrgati od stoletja. Resnica te izpovedi se zdaj potrjuje: kot pesnik pričinja na novo živeti.

V rusko literaturo je Mandeljštam vstopil v tistih literarno razburkanih letih prvega desetletja tega stoletja, v letih najrazličnejših literarnih struj, v »ubijajočih letih«, kot jih je krstil Aleksander Blok. Čas, ko je Mandeljštam prinesel v redakcijo Apolona leta 1909 prve, po simbolizmu in simbolistih ukrojene verze, »mevlene in simbolistične pesmi«, kot jih je sam imenoval, je že odzvonil tako prvemu valu simbolizma z Balmontom kot tudi že napovedoval kratko življenje drugi simbolistični skupini. Kriza simbolizma, ki jo je javno izpovedal tudi njegov teoretik in praktik Andrej Beli, je očitna in neozdravljiva: zašel je v manirizem, v modo in šablono. Mladi pesniki, kot Gumiljov in Gorodecki, se upro nestvarnemu, sanjskemu, brezdanjemu in brezkončnemu igračkanju s simboli, zaverovanosti v mevlene daljave in onostranskost, upro v imenu realnega, otipljivega, stvarnega sveta. Borba zoper simbolizem je naravna reakcija zoper izraziti in hoteni neposluh simbolistov za ta svet in njegove probleme, proti njihovi usmerjenosti v neznanu. Akmeisti — tako se je ta struja imenovala — so večnostim simbolistov postavili nasproti planet-zemljo in poezijo življenjskega detajla, predmetno veristično poezijo. Tej struji sta se pridružila tudi velika pesnica Ana Ahmatova in Osip Mandeljštam, poleg zgodaj umrlega Gumiljova gotovo najpomembnejša pesnika te struje in kajpak, ker struje in opredelitve pri resnično velikih ustvarjalcih niso nikoli zanesljive in ne dovolj široke, tudi izven te struje. Končno sta prav Ahmatova v desetletjih svojega kasnejšega pesniškega ustvarjanja in še zlasti resnični novator ruskega verza Mandeljštam v tej dobi pripadnosti akmeizmu le začela svojo pesniško pot, pot, ki je kasneje vodila v odkrivanje širših in globljih dimenzij, kot jih je deklariral v teoriji in praksi akmeizem. Mandeljštam celo dokaj zgodaj: teoretično v programskem tekstu »Jutro akmeizma« leta 1919, ko je zanimal prvotna izhodišča ustanoviteljev šole v imenu globlje realnosti, kot je poezija detajla, drobne predmetnosti, opevanja vsakdanjosti in realistične slikovitosti. Propagiral je »prepričljivejšo stvarnost umetnosti«, besedo »kot tako«, ki je v poeziji edina realnost, v teoriji in v pesmih zaljubljen v jezik, v primarnost besede, v sliko, ki jo sprošča beseda sama, njene zveze in asociacije, kar daje spet nov krog predstav in novo sintezo. Od tod Mandeljštamu tolikšna ljubezen do Velimira Hlebnikova, ki je »prekopal podzemsko hodnike za

mnoга prihodnja pesniška stoletja«, ali do Borisa Pasternaka in njegovega jezika, ki je »žvižg, šuštenje, pokanje, pljuskanje — prava pomladna poplava slik in občutij«. Od tod njegova jedrnatost, skopost v izrazu, iskanje, spreminjanje pesmi, trdo delo, o katerem pripoveduje v spominih »Ljudje, leta, življenje« Ilja Ehrenburg:

»Mandeljštam je znal delati. Ni koval verzov za mizo, temveč na moskovskih in leningrajskih ulicah, v stepah, v krimskih in gruzinskih gorah, v Armeniji. Za Danteja je pripovedoval: ‚Koliko podplato, koliko volovskih kož, koliko sandal je obnosil med svojimi potovanji po italijanskih kozjih stezah.‘ Te besede se v prvi vrsti tičejo tudi samega Mandeljštama. Njegove pesmi so se rojevale iz enega verza ali besede: stokrat je vse menjal, včasih je sprva jasna pesem postala zapletena, skoraj nerazumljiva. Pesem, dolgo osem vrstic, je včasih nosil v sebi dolgo časa, tudi več mesecev, toda rojstvo pesmi ga je zmeraj grozno vznemirjalo. Prva leta po revoluciji so mnogi govorili, da sta njegov besedni zaklad in klasični verz nekaj silno starinskega. Meni pa se nasprotno tudi dandanes zdijo ti verzi popolnoma sodobni. Pomnim mnoge njegove pesmi, znam jih na pamet kot zakletve in se, ko gledam nazaj, veselim, da sem živel z njim.«

Tako Ehrenburg, ki je pred desetimi leti napravil prvi korak za rehabilitacijo pesnika Osipa Mandeljštama. Stara sovjetska literarna kritika pa je pisala o Mandeljštamu kot o človeku, za katerega pogled na svet sta značilna skrajni fatalizem in notranja ravnodušnost do vsega, kar se dogaja, njegovo delo pa da je »umetniški izraz zavesti velike buržoazije«. Obtožba je bila tako nesmiselna kakor kruta, posledice, pa so znane.

Poleg poezije (zbirke »Kamen«, »Tristia«, »Druga knjiga«, »Pesmi«, izšle v letih 1913 do 1928) je Mandeljštam pisal tudi prozo (»Egiptovska znamka«, 1928, za katero trde, da je zgled ruske nadrealistične proze), avtobiografske prozne zapise, ki jih je tiskal kot »Proza Mandeljštama«, potopis »Pot v Armenijo« (1932) nekakšne lirične meditacije s poti po Armeniji, o kateri je nastal dve leti pozneje tudi ciklus pesmi »Armenija«, in kajpak že omenjene esejistične sestavke. Po letu 1932 ni več objavljaj, tako da je marsikaj najbrž še zmeraj neznano, saj vsekakor lahko sklepamo, da ta čas do njegove smrti (leta 1940) le ni bil popolnoma neploden. Vendar ta stran Osipa Mandeljštama ostaja za sedaj še neprebrana. V njegovi domovini napovedujejo že nekaj let izbor njegove poezije, saj je v knjižni izdaji kajpak ni mogoče nikjer dobiti, vendar je bilo v teh zadnjih petih, šestih letih natisnjenih le nekaj pesmi po revijah in priložnostnih almanahih. Iz teh in iz zbirke »Kamen« so tudi naši prevodi, prvi v slovenščini. Njihov namen je po možnosti dopolniti našo podobo o ruski poeziji tega stoletja in se hkrati spomniti »malega nemirneža« in velikega pesnika Osipa Mandeljštama od 25. obletnici njegove zgodnje in bridke sibirske smrti, do katere je prišlo ne po njegovi krivdi, ampak preprosto zato, ker je bil »kot nezakonit komet sredi prešteti svetil«.

T. Pavček